

Saáry Éva

1956 HALOTTAI

átható csend

a halottak beszélnek
csakazt nem értjük még
mit mondanakhatalmas homlokukkal
égig érnekszemükből lövellnek
a sugarakrégén tudják
mi számunkra titok méghogymennyit ér
erő és hatalombennük
szivárvány lett
a véres emléktúlfodrozódnak
minden
falakon

HALOTTAK NAPJA

hogymennyi
nem vagy
bennem
megfagyott
az élet

mosolyomban téli tájak ezüstje

nagy hűvösség
dermesztő óvatosságamelyet
nem olvaszt föl
többé semmihogymennyi
nem vagy
bennem
szétáradt a vakságfélig vagyok csak jelen
jelenembenaz öröm
és a harc vágya
kilobbanta halál füstje
kormozott
be
engem

METAMORFÓZIS

birkózom
a halottak szellemévelfélelmetes
erejük és hatalmuksegítenek
ha
rájuk figyelünkmost már
örök

sugárzásukban élek

tetteimet
hozzájuk igazítomföldi örömem
álmát
elvetemáttetsző leszek
zengőmint
a
kristály

Hesztera Aladár: Mediterrán kereszt

ÉLÔK ÉS HOLTAK

most már
nem idegenek
a halottak

közel jönnek
szemembe néznek
néha néha
szerepet is cserélünk

én vagyok ôk
aluszom lenn a sírban

míg ôk
bölcse
az asztalomhoz ülnek
boncolgatják
az élet dolgait

*

hol van a határ
élet
és
halál közt

minden
minden
csak lázas
átmenet

halottan élek
ôk
élõn halottak

egymás arcát figyeljük félszegen

hol a határ

hisz
szellemek vagyunk mind

egymásba fonódnak szándékaink

Anekdoták, mesék, igaz történetek

Az alább következő történeteket és egyéb badarságokat könyvekből, folyóiratokból gyűjtöttem ki, a forrást elhagyom, amikor társaságban vagyunk, akkor sem szoktunk ilyesmivel körülményeskedni, csak egyszerűen mesélünk, mesélünk. Az anekdota tipikus társasági műfaj, sőt állítólag annyira magyar, hogy egy időben – tudósok szerint – irodalmunk kerékkötője is volt, ami azonban egyáltalán nem ölte meg, legfeljebb a regényből szorult ki, maga az anekdota viszont ma is él. A régi gyűjteményeket újra meg újra kiadják, s van, aki újra meg újra megveszi, elolvassa őket, mégpedig szívesen, mert muszáj nevetni. Az anekdota komolytalan, kacagtató műfaj, egy kicsit régies, egy kicsit naív, de talán éppen emiatt halhatatlan. Az itt következők jórészt politikai tárgyúak, egy kicsit viccek, egy kicsit mesék az ötvenes évekből, a hatvanas évekig, egy vaskorból (vagy kőkorszakból), amely szerencsére elmúlt. Ha van, aki ismeri őket, olvassa el újra az én megfogalmazásomban.

Ki tüsszentett?

Sztálin egy pártgyűlésen nagy beszédet tart. A teremben halálos csend, mindenki odaadóan figyel. Egyszer csak valaki eltüsszenti magát. Sztálin abbahagyja a beszédet. Dermedt, jeges rémület fut végig a hallgatóságon. Sztálin felnéz:

– Ki tüsszentett? – kérdi halkán.

Csend. Sztálin int: a terembe egy csapat GPU-s (állambiztonságis) legény vonul be, és az első sort legéppuskázza.

– Ki tüsszentett? – kérdi ismét Sztálin.

Csend. A GPU végez a második sorral.

– Ki tüsszentett? – kérdi ismét Sztálin. – Kérem, elvtársak, ki tüsszentett?

Ekkor az utolsó sorok egyikében reszketve feláll egy szakállas, öreg, ősz hajú muzsik.

– Én voltam, Sztálin elvtárs – mondja remegő hangon.

Sztálin arcára széles, jóságos mosoly ül:

– Kedves egészségére, Ivan Ivanovics elvtárs!

Álmatlan éjszakák

Rajk Lászlót és társait: Szönyi Tibort, Szalai Andrást és Justus Pált „Népellenes büntetért, kémkedésért, hűtlenségért, az imperialista hatalmak háborús terveinek elősegítéséért, és a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedésért” 1949. szeptember 24-én halálra ítélték, s kivégezték.

Rákosi Mátyás szeptember 30-án egy budapesti pártaktíván mondta el azt a nevezetes beszédét a Rajk-perről, amit az újabb nemzedékek már nem ismerhetnek, emiatt érdemes ideiktatni: „Nem volt gyakorlatunk az ilyen ügyek felgöngyölítésében, és tudtuk, hogy nem lehet könnyelműen hozzáfogni. Nem is volt könnyű a felgöngyölítés kidolgozása, és megvallom, hogy sok álmatlan éjszakámba került, amíg a végrehajtás terve alakot öltött.”

A budapesti trolik

A budapesti trolik száma még ma, a huszonegyedik század elején is, csupa hetessel kezdődik: nincs sima egyes, kettes, csak hetvenes, hetvenegy. Ma már kevesen tudják, hogy miért.

A troliközlekedés 1949. december 21-én indult meg Joszif Visszarionovics Sztálin 70. születése napján. Ebből az alkalomból, az ő dicsőségére nevezték el az első sorozatot hetvenesnek.

Az idézetek kora

Az ötvenes évek elején virágzott az idézetekkel való dobálózás, a citatológia, ahogy Lukács György filozófus nevezte. Hogy valaki alátámassza mondanivalóját, a marxista szentek valamelyikétől vont elő egy-egy részletet.

Sokan okosan használták ki ezt a sajátságos konjunktúrát. Elegánsan odavetettek egy-egy csattanót, s hozzáfűzték: ahogyan Marx, Engels, Lenin, Sztálin, Rákosi elvtárs is megírta. Az ellenfelet ezzel végleg a porba sújtották.

Valamilyen ülésen egy neves közéleti személyiség szemére hányták, hogy folyton részegeskedik. Felállt, és szemrebbenés nélkül vágott vissza: – Elvtársak, nincs helye a tagadásnak. Az őszinteség kommunista erény. De mit mondott Lenin elvtárs? Nem az a fontos, ki hogy megy be a kocsmába, hanem hogy hogyan jön ki onnan.

Révai Józsefnek szöveget ütött a fejébe, s néhány nap múlva felhívta: – Hol írta Lenin elvtárs?

– A kocsmában!

Egy fél mondat hiány

Rákosi Mátyás három nagy, lefüggönyözött, fekete gépkocsival közlekedett. Hol az egyikben, hol a másikban ült, hogy az ellenség ne tudja, melyikre lőjön. Két-két motorkerékpáros hajtott előtte és utána. Egyszer, amikor a budai Mártírok útján haladt, egy motorkerékpáros vágódott ki az egyik mellékutcából, és beleütközött az uralkodói menet egyik kocsijába, s motorostul elterül a flaszteron. Nagy ribillió támadt. Még maga Rákosi is kiszállt:

– Valami baj történt? – kérdezte a kárvallottól.

– Semmi, Rákosi elvtárs, semmi.

Rákosi éles szemével azonban észrevette, hogy vérzik az arca.

– Vegyék gondjaikba az elvtársat – szólta atyai jóindulattal a gorilláknak, anélkül, hogy hozzátette volna: kerítsenek orvost. Ahogy az oszlop elvonult, a motorbiciklist a gondjaikba vették. Az ÁVH recski köfajtőjéből két esztendő múlva szabadult.

Jeges!

Kolozsvári Grandpierre Emil az ötvenes évek elején a Szépirodalmi Könyvkiadóban dolgozott, s a kínai, a japán, a koreai, a vietnámi, s egyéb ázsiai regények, versek tartoztak hozzá, mert a magyarokon kívül csak öt európai nyelven olvasott. Nem volt könnyű dolga, az idők ostobasága őt is jól megszorongatta. Nem tudott aludni, dühöngött az igazságtalanságokon, amiket mind magába fojtott, s csak gyült-gyült benne a méreg.

Gyalog járt be a munkahelyére, amikor is egy nyári reggel az egyik belvárosi mellékutcában megpillan-

tott egy jegeskocsit. A társzekér mellett termett, s mint egy telivér műezzin, teli torokból üvöltötte: – Jegeeees! Jegeeees!

Érezte, máris enyhülni kezd benne a feszültség. Ám ekkor megszólalt a visszatérő jeges: – Mi az, maga konkurenciát csinál nekem? – Fürkészt tekintettel vizsgálgatta, ugyan miféle szerzet.

– Hadd ordítsak még egyet – kérlelte –, hiszen érti, ugye?

– Én ne érteném? Görög-latin tanár vagyok.

A villamos

Volt a Szabad Népnél, a párt lapjánál, egy öreg moszkovita-sztalinista szerkesztő, bizonyos Komor Imre. Hogy megmutassa a renitenskedő íróknak, lehet igazi, a szép és boldog életről szóló novellát írni, nemcsak mindig a bajokat, a gondokat, a hibákat felhánytorgatni, behívatta titkárnőjét és diktálni kezdett: „Szabó Péter, a Csavargyár munkása este hatkor jött ki a gyárból. Mielőtt hazaindult volna, még egyszer visszanezített a hatalmas épületre. Öröm és büszkeség dagasztotta a szívét: ez az övé, a munka, amit ma végzett, már nem a kapitalistáknak hajt hasznot, hanem neki, egyedül neki... Döngő léptekkel ment a villamosmegállóhoz...”

Komor ekkor megállt s a titkárnőjéhez fordult.

– Elvtársnő... kérdezek magától valamit..., de adja szavát, hogy soha senkinek nem fogja elmondani...

A szöke, csinos asszony, egy ismert költő felesége, aki pedig nem tudott tikot tartani, bölintott.

– Mondja – kérdezte komolyan és kímérten a szerkesztő – mondja, milyen belülről egy villamos?

Sajtóhibák

Az ötvenes évek elején az egyik újságíró emelkedett hangú vezércikkben méltatta a tudomány és a marxizmus egymást termékenyítő viszonyát. Sürgetett az idő, nem volt ideje, hogy letisztázza a kéziratot, betoldások, áthúzások tarkították, a szedőnek kellett kibogoznia. Az egyik hieroglifaszerű macskakaparás azt akarta jelenteni: „A marxizmus-leninizmussal felvértezett tudomány...” A szedő megfejtette: „A marxizmus-leninizmussal félrevezetett tudomány...” Két évet húzott le érte a kistarcsai internálótáborban.

Az ötvenes évek elején a Dolgozók Pártjának volt egy nőszerkezete, az MNDSZ, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége. A székesfehérvári lap így hirdette meg az egyik programját: „Az MNDSZ a kultúrházban baszó-varró tanfolyamot indít.”

A legtöbbet emlegetett sajtóhiba szintén az ötvenes évek elejéről származik. Sztálin a halálán volt. Az egyik újság tudatta olvasóival, mégpedig a következőképpen: „Mélységes megrendeléssel értesült az egész magyar nép súlyos megbetegedéséről.” A sajtóhiba nem mese, a mélységes megrendelés valóban megjelent a Népszava 1953. március 6-i számában, méghozzá az első oldalon a Féltő szeretettel fordul hazánk népe Sztálin elvtárs felé című írás első mondataként.

P. T. Ő. B.

A Magyar Dolgozók Pártja legfelső vezetésének volt egy külön alakulata: A Párt Tisztaságán Őrködő Bizottság. Tagjai: Rákosi Mátyás, Gerő Ernő és Farkas Mihály, a törvénytelenségek első számú felelősei, a legvéresebb diktátorok.

A céltábla

Gács Lászlót, Révai József sógorát 1951 májusában letartóztatták. Péter Gábor, az Államvédelmi Hatóság vezére felhívta Révai Józsefet, a Politikai Bizottság tagját és közölte vele a hírt.

– De körülövdőztök, Gábor! – mondta József.

Meghalt Sztálin

A pártalapszervezetek Szovjetuniószerre gyásztaggyűlést tartottak. Az egyikén Alekszandr Nyikolajevics Kotlarszkij elvtárs is felszólalt: – Oda a fele életünk, elvesztettük Sztálin elvtársat, drága és szeretett ellenségünket!

Fehér János huszonkilenc éves kézbesítő a sárvári postán hosszasan Sztálin fényképére nézett, aztán a többi postás felé fordult, és megkérdezte: – Tudják, Sztálin elvtársnak miért van rövid kabátja? Azért, mert a telet azzal is kibírja. Most csinálják neki a fakabátot.

Maczika Gyuláné negyvenegy éves gyöngyösi asszony, a tanító felesége, erkölcstelen életű néember, ahogy a rendőrségi jelentés följegyezte, a textiltoltban egy vég kínai selyemmel a kezében azt kérdezte: – Tudják, hogy bő termés lesz az idén a Szovjetunióban? Földbe került a legnagyobb szar.

Nagy János ötvenegy éves csepregi segédmunkás, aki rossz családi életet élt, már a harmadik feleségét nyűtte, Sztálin elvtárs halála alkalmából délelőtt tíz óra tájban a Szabadság utcában hangosan elordította magát: – Sztálin megdőglött, Rákosi le van szarva, csak ennek a vörös világnak lenne már egyszer vége! Vége is lett mindjárt.

A Marx téren, a mai Nyugatin volt egy zenés eszpresszó, a Volga, ahol minden este két testvér szórakoztatta a közönséget: Szabó Kálmán slágerszerző és Szabó Géza. Nemzeti gyászt, zenetilalmat rendeltek el, de a két testvér, ha nem is játszhatott, a Volgában üldögélt, elvégre az a munkahelyük. Csak itt-ott hervadozott néhány vendég. Szabó Kálmán odaszól az egyik ismerősének: – Nem jössz a torra? – Milyen torra? – Disznótorra! Megdőglött a disznó!

A sarokban fölállt két fiatalember, és elindult felé. – Ajjaj! – mondta Szabó Kálmán.

Ne féljen!

Rákosi Mátyás 1954 decemberében felhívta Méray Tibort, az Írószövetség titkárát.

– Miféle cikket írt maga? Pedig maga rendes elvtárs. Miért dől be másoknak? Miért nem a pártra, a szívére hallgat? Mi szeretjük magát, de ez alkalommal eltévedett.

Méray elsápadt, de Rákosi így folytatta: – Mindenki hibázhat, de ne féljen, Méray elvtárs: maga mögött áll a párt, a hadsereg meg az egész államvédelem...

Méray még jobban elsápadt, és hátranézett.

A pártszerűtlen mondat

1956 tavaszán a XIII. kerület pártaktív-ülésén a terem közepe táján felemelkedett egy fiatalember, bizonyos Litván György nevű történelemtanár, a későbbi akadémikus, és az elnöki asztalnál ülő Rákosi felé fordult.

– Meg kell önnek végre mondani, Rákosi elvtárs – kiáltotta felé –, hogy a magyar nép már nem bízik önben!

Másnap délelőtt behívták a pártközpontba. Megkérték, hogy máskor pártszerűbben fogalmazzon. Rákosi Mátyást néhány hónap múlva leváltották, és a Szovjetunióba invitálták.

Háború

1956. október 6-án temették el Rajk Lászlókat, de volt egy másik temetés is, méghozzá a következő szombaton, október 13-án. Öt 1950-ben szintén igazságtalanul kivégzett magas rangú tisztnek adták meg a végtisztességet. A dízsírba-tételről sok tudósítás jelent meg. Az egyik újságíró a következőket írta: „Mindegyik fején két évszám és mindegyiken 1950 a második. Valaki, hallom, megjegyzi: – Tíz év múlva erre sétál egy édesapa a fiával. A gyerek olvassa az évszámokat. 1950, 1950, 1950, 1950. Milyen érdekes, csupa tábornok és mind 1950-ben halt meg. Mi volt akkor, háború?”

Vajon mire gondolt?

K. Sz. L. 1956-ban Kaposváron volt újságíró. A forradalom idején mindenben, vagy majdnem mindenben benne volt: szónokolt, lapot szerkesztett, részt vett a Megyei Forradalmi Nemzeti Tanácsban stb., úgy-hogy el is kapták. Első fokon tizenöt évet varrtak a nyakába. Amikor a huszonöt éves K. Sz. L. meghallotta az ítéletet, elnevette magát. A bíró megkérdezte tőle: – Maga meg mit nevet? – Majd együtt leüljük, bíró úr – válaszolta.

Veres Péter

Mocsár Gábor a hatvanas évek elején egyszer Veres Péterrel társalgott. Hogy miről? Mocsár Gábor emlékezetében a beszélgetés tárgya nem maradt fenn, vagy fölöslegesnek tartotta lejegyezni. Az idősödő Veres Péter azzal zárta le beszélgetést: – Tudod, én már olyan öreg vagyok, hogy akár igazat is írhatok.

Összegejtötte és közreadja Györi László

Enteriőr a RégióArt (Vas megyei művészek) tárlatáról (Gönczi Galéria, Zalaegerszeg)